

Györi Imre

Vásárhely megújuló művészete*

Az őszi tárlat nyitása hagyományosan és helyesen, köztudott Vásárhely felszabadulásának, október 8-ának időpontjához. Közel három évtizede mindig az ehhez legközelebb eső vasárnapon nyitjuk meg az év új termését felsorakoztatva kiállításokat. Szabadon talán elidőznünk a kiállítás kapcsán az őszi tárlat létrejötté, alakulásá gondolat-körénél, szólni arról, milyen helyet foglal el a város, de az egész magyar képzőművészeti életben.

A felszabadulással megnyiták a lehetőségek egy új, emberibb társadalom létrejöttéhez, felépítéséhez. Ez a lehetőség nem egyik napról a másikra valósult és valósul meg, hanem folyamatosan realizálódik, és azt is tudjuk, hogy történelmünknek ez a szakasza kitérőtől, konfliktusoktól sem mentes. Érvényes ez a felszabadulás utáni művészeti fejlődésre is.

A felszabadult város ébredésével együtt — a hagyományok jegyében — már 1945 januárjában Adv-estet rendeztek itt, s még ebben az évben egyéni és kollektív kiállításokra is sor került. Az első évtizedben számos kiállítás volt. A közoktatás és a népművelés kiterjesztése rohamosan növelte azok körét, akik a művészeti értékek mind értékesebb szemlélői, befogadói. A felszabadulás után 10 évvel megérték a feltételek ahhoz, hogy a különböző addig önállóan, elkülönülten létező alkotó erők egyesüljenek, és 1954-ben megnyitotta kapuit azóta folyamatos tárlatunk.

Közben Művészeti Alap jött létre, és ennek a kulturális fejlődésünk szempontjából fontos szervnek művésztelepe alakult Vásárhelyen, ahol a művészek azóta megszakítás nélkül jelen vannak, dolgoznak. Felsőfokú képzőművészeti oktatásunk szocialista arculatának erősödésével egyúttal járt hogy mind gyakrabban érkeztek művésztelepi gyakorlatra a növendékek Hódmezővásárhelyre. Természetesen ki kellett alakulnia a helyi, városi, társadalmi, gazdasági feltételeknek is ahhoz, hogy művészek élhessenek, alkothassanak, itt maradjanak ebben a városban. Elismerés illeti a kezdeményezőket, akik sajátos arcú, karakteres kiállítás létrehozására törekedtek, és azokat is, akik ezt a célkitűzést felkarolták, következetesen szolgálták, megvalósították. Így vált Hódmezővásárhely a mai magyar képzőművészet egyik centrumává.

A hódmezővásárhelyi festők saját arccal jelentkeztek a magyar képzőművészetben, ama kevés csoporthoz tartoznak, amelyet magától értetődően „iskola”-ként tartanak számon. Vagyis a „vásárhelyi iskola” valami sajátosat, lényegeset adott a magyar képzőművészetnek, a magyar kultúrának, mint ahogy a „szentendrei iskola”, vagy korábban a „nagybányai iskoláról” is ezt fel- és elismerték.

Hogy amit adott, az rengeteg vitát váltott ki? Voltak is, vannak is, akik támadták. Mint ahogyan voltak és vannak, akik védik, esküsznek rá, mi több: ha művészek, itt dolgoznak, s ha gyűjtők, vásárolniák képeiket. Mindez azt bizonyítja, hogy Vásárhely mellett nem lehet közömbösen elmenni. Művészetét lehetett szeretni vagy nem szeretni, de agyonhallgatni, észre nem venni nem lehetett.

Ebben a városban nagy hagyománya van a művészetnek, a képzőművészetnek pedig különösen. Itt élt Tornyai János, Rudnay, később Kohán, ide is kötődött Koszta. Ők a maguk módján feledhetetlenül festették az alföldi falusi paraszt életét. Ezt az életet festik a maiak is. De még Tornyai egyik legismertebb képén, amelynek „Bús magyar sors” a címe, sovány, megfáradt gebe áll a végtelen, vihar előtti ég alatt elterülő pusztán, addig a maiak már olyan életképeket ragadnak meg mint az írógépelő öreg paraszt, vagy a feltartott tenyérrel szavazó tsz-parasztok közgyűlése. Nem akarok esztétikai, művészeti értéktételeket mondani-formálni — nem vagyok rá hivatott —, de az a különbség, ami e képek választott tárgyában tükröződik, mégis csak örökség művészi emlék állítása: emléket állítottak annak a változásnak, amelyen ez az ország, ez a vidék, ez a város, s az itt élő emberek keresztülmentek a magyar történelem felfelé vezető útján.

Vásárhely, a tág képzőművészetében a társadalom problémái iránti érzékenységet jól nyomon követhetjük az elmúlt évtizedekben, hiszen érzékenyen reagáltak az egyik legnagyobb nyugodtan mondhatjuk, forradalmi változásra, a mezőgazdaság szocialista átszervezésére. Őszintén meg kellene említenünk ezt a társadalmi fejlődésünk kulcskérdését ie-

lentő, de nem minden nehézség nélküli átalakulást. A művekben megfogalmazódott a tudatváltás olykor drámai perce, de találkozzunk az alkotásokban az új közösségek helyét kereső és megtaláló ember ábrázolásával is. Embermunka, ember—természet, ember és környezet mindig is időszerű kérdései mozzatják ecsetjeiket, raizironiaikat, mintázófájukat az itt kiállító művészeknek.

Jól írta e művészek helyzetéről (a XIV. őszi tárlat alkalmából) egy magyar művészettörténész (Supka Magdolna, a Nemzeti Galéria mindenki által tisztelt és szeretett egykori munkatársa): „Serkenti a vásárhelyi munkálkodást, hogy a város nem csak befogadja és hívja, hanem istápolja és tiszteli a művészek magatartását, kiállításokkal üzen a fővárosunknak és a külföldnek, szakirodalmi vitát indít olykor e művészetnek az országos festészetben betöltött szerepéről, és őszi tárlatainak katalógus-előszavaiban is állásfoglalásra készíti a szakmát.”

Az 1967-ben írott sorok óta igen sok szakmabeli szerint (én természetesen nem vagyok az) a vásárhelyi iskola megirapant. Egyenletlenné vált, sőt zsákutcába jutott. A vitákban narodnyikoknak is, parasztnosztalgikusoknak is bélyegezték őket. En úgy gondolom, hogy nem csak ők kerültek zsákutcába — bár ezt túlzásnak tartom, még akkor is, ha egyes időszakokban mutatkozott is az elszürkülés veszélye —, de zsákutcába került a legtöbb modern képzőművészeti irányzat is, és nem csak Magyarországon, hanem világszerte.

Most azonban örömmel látjuk és nyugtázhatjuk, hogy az azonos, változatlan etikai alapok, a társzeretet és a humanizmus, továbbá a realista látás- és megjelenítési mód megtartása mellett e tárlatnak az utóbbi évek bizonytalanságán és — legyünk őszinték, olykor — egyenletlenségén túljutva, sikerült megújulnia. Köszönhető ez nyilván annak a bátorságnak, kezdeményezőkézségnek is, amellyel a mostani tárlatra sok fiatal képzőművészt is meghívtak, elsősorban nem földrajzi, települési szempontok, hanem az eszmei közösség-rokonság jegyében. Vagyis nvi-tottabbak lettek a vásárhelyiek az országra, világra.

Az őszi tárlat nyitása mindig is társadalmi esemény volt Hódmezővásárhelyen. Sok százak számára jelentett vonzó rendezvényt, szellemi örömet és persze — túlnyomórészt helyi tárlatlátogatók részére — egyúttérző izgalmat az itt éleők sikereiért. Ez a társadalmi kapcsolat most szervezeten, az ipari és mezőgazdasági üzemekkel kiépítetten — immár második évben is, és remélhetőleg hagyományt teremtve — tovább erősödött. A város tíz üzeme, illetőleg állami gazdasága, termelőszövetkezte — a Képző- és Ipar-művészeti Lektorátus állásfoglalása alapján, de külön, személyes kiválasztás mellett — díjat adományozott a kiállító képzőművészek legjobbjainak. A tanácsok és a Művészeti Alap díjai mellett is nagyon fontosnak kell tartanunk a társadalmi mecenatúrának ezt a megnyilvánulását. Bízunk abban — és erre már van is példa —, hogy a díjátadással, sőt az esetleges vásárlással sem fejeződik be az üzemek és a művészek kapcsolata, hanem különböző formákban — kiállítások, előadások, eszmecsere rendezésével — folytatódik, erősödik, állandósul.

A közművelődés oldaláról is megközelítve a művészet és társadalom kapcsolatát itt Vásárhelyen, szintén jól érzéssel lehet szólni arról a több mint két évtizedes gyakorlatról, hogy azzal a nagy kiállítással egy időben — 1959 óta minden esztendőben — a helyi művészek bemutatkoznak egy-egy termelőszövetkezetben, állami gazdaságban. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az ott dolgozók érdeklődéssel, elismeréssel, olykor kritikával, de mindig szívesen fogadták a kiállított műveket, melyek által saját világuk, szűkebb-tágabb környezetük művészi tükröződésével ismerkednek meg.

Még egy gondolatot szeretnék felvetni a helyi alkotói közösség emberi oldalának erősítése érdekében. Ez ugyanis — véleményem szerint — visszahat magára a munkára, és közvetve az elért és várható eredményeket is befolyásolja. Kormányzatunk művelődés- és közlebről művészetpolitikája igényli segíti, támogatja az alkotó közösségek létrejöttét, működését. Ezek az alkotó közösségek természetesen elsősorban elvi, művészeti törekvésbeli rokonság, és nem valamiféle angyai érdekközösség alapján kívánatos szerveződnie. Az eddig megtett út és a mostani

kiállítás is meggyőző bizonyosság ilven alkotói műhely léte-re. A törekvések azonossága, a realizmus következetes felvállalása útján alakult ki az, amiről már szoltam, a művészettörténetünk által is számon tartott vásárhelyi műhely, vásárhelyi iskola. A műhelymunka, az együvértartozás természetesen nem jelenthet vita nélküli harmóniát. Az alkotó helyett az alkotásról folyó, a marxista esztétika jegyében fogant, a szocialista vitakultúra szellemében zajló vita szükséges. Az ilyenfajta kohéziót a jövőben is támogatni kell.

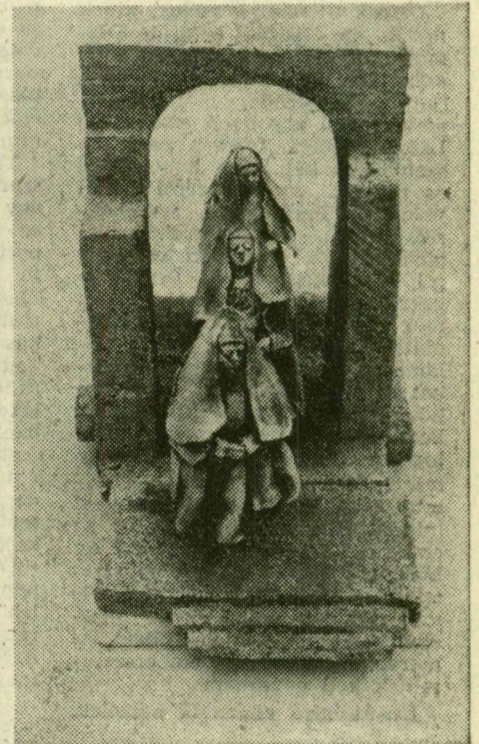
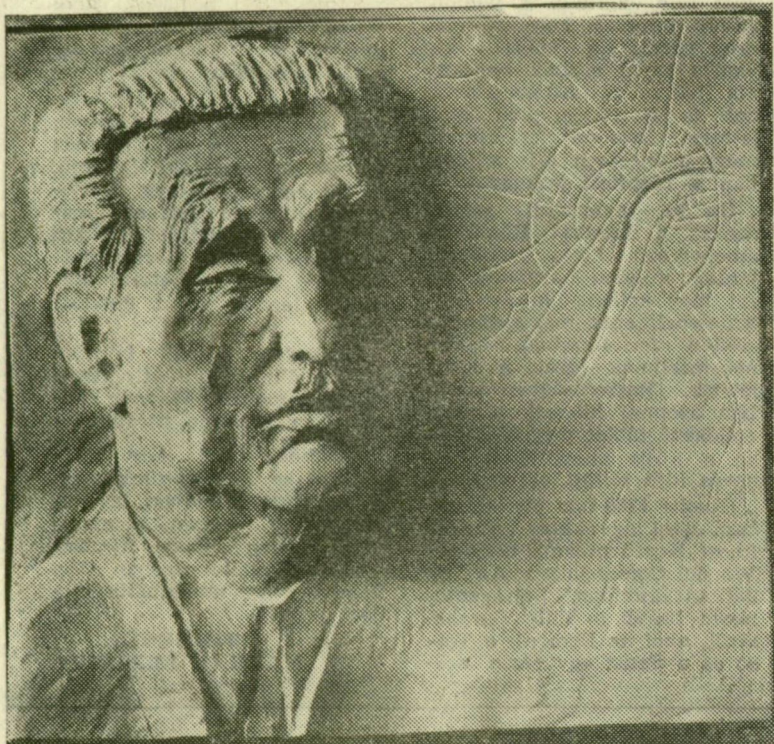
Ahhoz, hogy a vásárhelyi alkotóközösség e műhelymunkája továbbra is felfelé íveljen, érdemes számon tartani a nagy elődök — a felszabadulás előtti és utáni — kiemelkedő sikereinek összetevőit. Nem illetéktelen tanács talán, ha arra kérjük, ösztönözzük a művészeket, hogy tanuljanak Tornyaitól, Rudnaitól, de az elmúlt 25—30 év során kiforrt jeles mesterektől is. Nekik van egy közös vonásuk — igazán akkor alkottak maradandót, amikor szembenéztek a társadalmi valósággal. Rudnavról tudjuk, hanyatlása akkor kezdődött, amikor elfordult a kora valóságától. Tornvai festészete azt mutatja: minél sülvsőbb, nehezebb a nép helyzete, képei annál szigorúbbak, keményebbek, határozottabbak. Alkotásaival nem elalattatni, hanem felrázni, felébreszteni akarta a társadalmat. A vásárhelyi nagyok, jól látva és ismerve az élet fényeit és árnyait, drámai megfogalmazással tükrözték az emberek életének, a társadalomnak mindennapjait. Színeikkel, ábrázolásukkal a legkialátaltalanabb helyzetben is tudtak biztató jeleket felmutatni.

A megfogalmazás ma is lehet drámai. Életünk, a társadalmi valóság ma sem egyszerű, ellenkezőleg, most is ellentmondásos csak másként, mint fél évszázada, vagy akár csak 25 évvel ezelőtt. Igaz, hogy a szocialista társadalom megalapozásának nagy megrázkódtatásokkal együttjáró periódusán már túl vagyunk, kibékíthetetlen osztályellentétek hazánkban már szerencsére nincsenek. Bár nyugodt belső békében élünk, de a társadalom állapota ma sem idillikus. Nem problémák, gondok nélküli, a szocializmus megvalósulása sem olyan gyors, ahogy korábbi lelkesedésünkben ezt elképzeltük vagy feltételeztük. De azt sem feltételeztük, hogy egy emberöltőnyi idő alatt úgy változik meg az Alföld, a falu világa, ahogy ez a legutóbbi évtizedekben végbement. Ma már a dolgozó parasztságnak csak körülbelül fele végez régi értelemben vett paraszti munkát. Jövedelem- és életviszonyai a városi dolgozókéval egálizálódott. A tsz-ek dolgozói között több mint 60 ezer a diplomás, egyetemelt, főiskolát végzett. Arról nem is beszélve, hogy nyuadfiás parasztról gépkocsi- vagy nvaralótulajdonos tsz-tagról még álmodni sem nagyon mertünk.

Hogy komoly és nehéz problémák is vannak — a nemzetközi okok mellett —, azzal is összefügg, hogy a szocializmus még hazánkban sem beteljesedett társadalom, az út még hosszú a céljig. Ma is szükséges a fények és árnyak valóságos bemutatása. Ma is harcolni kell a társadalmi igazságot, mindenféle visszahúzó rosszal, mecsontosodottal. Életünk visszasszágaival szemben. Ma is szükség van leleplezésre is és mozgósításra is. De szükség van biztatásra, az emberiségbe, a szocializmusba vetett hit ében tartására, a befények felmutatására is. Nem lehet ezvetértelen azokkal, akik csak a sötétet érzékelik és látják, s megróbiálják elvitatni a nagy forradalmi változásokat vagy úgy nagvítanak ki társadalmi visszasságokat, hogy azzal lemondásra, s nem pedig aktivitásra, harcra ösztönöznék. Azt sem kívánja senki, hogy bármilyen alkotók, művészek egvoldalú elfoglaltsággal csak a jót, a nemeset látva idealizálják életünket, a pillanatnyi helyzetünket. Pártunk és kormányunk kultúrpolitikája tág lehetőséget biztosít minden jó szándékú alkotónak és alkotásnak. Rendszerünkben a jó szándékú emberek vannak meghatározó többségben a gátat vető akadályokat támasztó kisebbséggel szemben. Ez nagy bizton-ságot adhat a kultúra, a művészet, köztük a képzőművészet területén elhivatottan tevékenykedőknek.

A kiállító társadalom iránti felelősségérzete humánus alapállása és elkötelezettsége a művekben kifejeződő tehetség, egyéni látás- és megjelenítési mód ezen a mostani kiállításán is jól érvényesül. Az út, amelyen eddig jártak, és amelynek egyik nagy szakaszát, részét képezi a mostani kiállítás, jó, követhető, jövőbe mutató. Mit kívánhatunk az alkotóknak, a művészeknek, a vásárhelyi iskola helyben lakóinak és a távolról jötteknek? Haladjanak a maguk útján, alkossanak önmaguk élményét kifejezve, az emberek örömeire, s akkor nem csak vásárhelyiek, nem csak magyarországiak, hanem univerzális emberi jelentőségűek lesznek alkotásaik.

A kiállítóknak alkotókedvet, sok sikert, a tárlatlátogatóknak pedig művészi élményt, és nemes szórakozást kívánok.



* Elhangzott a 29. Vásárhelyi Őszi Tárlat megnyitóján 1982. október 10-én.